

פטור ואפילו מקלקל בחבורה, כלומר שאפילו במלאכת חובל יש בה פטור של מקלקל.

אלא למאן דאמר: מקלקל בחבורה **חייב** שמלאכת חובל שונה מכל מלאכות שבת ובה חייבים אפילו במקלקל **מאי איכא למימר** איך אפשר ליטול את הקרן בשבת? (18)

ומתרצת הגמרא: **מאן שמעת ליה** מי הוא התנא **דאמר מקלקל בחבורה חייב?** רבי שמעון **היא!**

ורבי שמעון האמר הרי הוא בעצמו סובר פג-א
שכל מלאכה שאינה צריכה לגופה שהאדם

ושואלת הגמרא: **והדתנן** במסכת שבת [קכב ב] **מחט של יד** מחט קטנה שתופרים בה בגדים, מותר לטלטלה בשבת למרות שהיא מוקצה, **כדי ליטול בה את הקרן.**

ואיך מותר בשבת להוציא קרן מהגוף **ליחוש דילמא חביל** שמה יעשה חבורה **והויא לה שוגגת** סקילה שעבר על חילול שבת?

ומתרצת הגמרא: **התם** גם אם יחבול בעצמו לא יעבור על חילול שבת דאורייתא, שהרי **מקלקל הוא** ומקלקל פטור במלאכות שבת משום שאינו "מלאכת מחשבת", ולכן מותר להוציא קרן בשבת.

ושואלת הגמרא: **הניחא למאן דאמר:** מקלקל

שאינה צריכה לגופה חייב עליה יתכן שיהא מתקן בחובל כגון שהוא חובל כדי להשתמש בדם היוצא מהחבלה וליטנו לכלבו, שאף שהתיקון הוא בדבר אחר ולא במלאכה עצמה מכל מקום הוא נחשב למלאכה.

ואם כן אין לנו הכרח לומר שמלאכת חובל שונה משאר מלאכות שבת אלא שגם בה יש פטור של מקלקל.

אבל לפי רבי שמעון שפוטר במלאכה שאינה צריכה לגופה, אם כן לא יתכן שום חובל שלא יהא מקלקל, שאפילו אם הוא צריך את הדם לכלבו הרי הוא מקלקל ביחס לגוף הנחבל, ומה שהוא מתקן לגבי דבר אחר אינו נחשב שהרי הוא מלאכה שאינה צריכה לגופה.

ובהכרח שחובל חייב אפילו במקלקל. והקשו תוס' על רש"י שהרי כאן מבואר שאפילו לרבי שמעון צריך שיהא מלאכה הצריכה לגופה בחובל, ולפי רש"י הרי שחובל הוא תמיד מלאכה שאינה צריכה לגופה?

ולכן סוברים התוס' שהיתה קבלה בידם שרבי יהודה ורבי שמעון נחלקו במקלקל בחבורה, או

דעה [שלו א] שיש מצות עשה לרפאות חבירו, אם כן באדם אחר שיש רק לא תעשה בלבד אם יחבול בו, לכן עשה דוחה לא תעשה אבל בנו שיש בו חיוב מיתה, אין עשה דוחה לאו שיש בו מיתה. אלא שאי אפשר לומר כן משום שבשעה שהוא חובל בו אינו מקיים מצות עשה שהרי החבורה אינה מרפאת אותו. ולגבי עשה דוחה לא תעשה צריך דוקא שיהא "בעידנא דמיעקר לאו מקיים עשה". ערוך לנר.

18. הגמרא בשבת [קו א] אומרת שרבי יהודה ורבי שמעון הם שנחלקו במחלוקת זו אם מקלקל בחבורה [וכן במלאכת מבעיר] חייב או פטור.

והנה לא הוזכרה מחלוקת זו בפירושו לא במשנה ולא בכרייתא.

וכתב רש"י שם שהמחלוקת הזאת משתמעת מתוך מחלוקת אחרת של רבי יהודה ורבי שמעון בנוגע למלאכה שאינה צריכה לגופה.

שהרי מלאכת חובל היא תמיד באופן של מקלקל, אלא שלפי רבי יהודה הסובר מלאכה

אינו צריך את עצם המלאכה [כגון הוצאת מת מרשות לרשות שכל כוונתו רק לסלק את המת מעליו, ויותר נוח לו אילו לא היה לו כלל מת] **פטור עליה**.⁽¹⁹⁾

וגם כאן הוא אינו צריך את החבלה, ואדרבה

היה רוצה שלא יחבול בעצמו כלל, הלכך מותר לו להוציא את הקוץ בשבת שהרי לעולם לא יבא לידי חילול שבת דאורייתא.⁽²⁰⁾

בעו מיניה מרב ששת: בן, מהו שיעשה

וביומא [לד בן ד"ה הני תירצו שהפטור של מלאכה שאינה צריכה לגופה אינו משום "מלאכת מחשבת" אלא הוא פטור מיוחד משום שאינו דומה למלאכת המשכן ששם כל מלאכה היתה צריכה לגופה. ולכן גם בחבורה יש פטור של מלאכה שאינה צריכה לגופה למרות שאין בה את הפטור של מקלקל.

20. החזון איש מקשה לפי שיטת הערוך שפסיק רישיה דלא ניחא ליה מותר לכתחילה, אם כן למה צריכה הגמרא לומר משום מלאכה שאינה צריכה לגופה, והרי עדיף מכך שהוא פסיק רישיה דלא ניחא ליה, שהרי ודאי לא ניחא ליה בחבלה, ומותר אף לכתחילה?

[ובתוס' בשבת [קג א] ד"ה לא הקשו כן על הערוך, שכאן משמע שרק משום צער התירו ליטול את הקוץ בשבת, ואילו לפי הערוך היה צריך להיות מותר אף בלי צער].

ותירץ החזון איש על פי הנחתו שיסוד ההיתר בפסיק רישיה דלא ניחא ליה לפי הערוך הוא משום דבר שאינו מתכוין.

שהרי באמת גם באינו מתכוין שאינו פסיק רישיה היה לנו לאסור משום ספק שמא יבא לידי מלאכה, אלא על כרחך צריך לומר שהעדר הכוונה מבטל את המעשה, ואם יגרור מטה הרי אף שיעשה חריץ אין זה נחשב מלאכה שלו אלא כנעשה מאליו.

ואם כן היה ראוי להתיר גם בפסיק רישיה, שמה לי ודאי ומה לי ספק הרי גם ספק איסור מן התורה לחומרא. ועל כרחך מה שאסור פסיק רישיה הוא משום שאז נחשב כאילו יש כאן גם

שמה יש איזה ברייתא שנשנית שם מחלוקת זו. [וראה עוד שם בתוס' שאפשר להוכיח מתוך דברי רבי שמעון ורבי יהודה במקומות אחרים שהם חולקים במקלקל בחבורה].

ועוד כתבו התוס' שלכאורה כיצד יתכן שיהא מקלקל בחבורה ובכל זאת יהא מלאכה הצריכה לגופה?

וביאר שיתכן באופן שהוא חובל באיסורי הנאה על מנת ליתן את הדם לכלבו שהוא טועה וחושב שמותר ליהנות ממנו. שנמצא שהוא צריך את גוף המלאכה — שהיא נטילת הנפש שהוא הדם — בשביל כלבו, אך באמת הוא מקלקל כיון שאסור ליהנות ממנו. תוס' ד"ה מאן.

[תוס' חולקים בפרט זה על רש"י וסוברים שצריך לכלבו נחשב מלאכה הצריכה לגופה, וקושייתם מוסבת על מה שביארו הסוגיא במסכת שבת שיש מאן דאמר שלפי רבי שמעון חייב במקלקל בחבורה אפילו באופן שאין בו תיקון כלל, ואפילו אין צריך לכלבו, ועל זה הקשו אם כן איך יתכן שיהא מלאכה הצריכה לגופה, ועל זה תירצו שבאופן של איסורי הנאה אמנם נחשב מלאכה הצריכה לגופה, אך באמת הוא מקלקל גמור ואין בו שום תיקון].

19. הקשו תוס' הרי כל הטעם של מלאכה שאינה צריכה לגופה הוא משום "מלאכת מחשבת", ואם כן בחבורה שאין את הפטור של "מלאכת מחשבת" שהרי אף מקלקל חייב בה [ומקלקל אף הוא פטור משום "מלאכת מחשבת"] גם מלאכה שאינה צריכה לגופה לא יועיל לפטור? תוס' בשבת [עה א] ד"ה טפי.

הכא נמי אפילו אם הוא בנו, מותר, מפני שכבוד שמים עדיף. (21)

מיתבי: תניא: מנין לנו אזהרה למכה אביו ואמו מן התורה?

ומה מי שמצוה להכותו שליח בית דין שמצווה להלקות את המחוייב מלקות מצוה שלא להכותו אפילו מכה אחת יותר מהצריך, שנאמר "ארבעים יכנו לא יוסיף" מי שאינו מצוה להכותו בנו שאסור לו להיות שליח בית דין להלקות את אביו אפילו במקום מצוה אינו דין שמצוה שלא להכותו שלא במקום מצוה. (22)

שליח לאביו, להכותו ולקללו אם נתחייב אביו מלקות או נידוי האם מותר לבן להיות שליח בית דין ולתת לו את המלקות ולעשות לו את הנידוי?

אמר להו רב ששת: וכי אדם אחר מי התירו להכות ולקלל את חברו, והרי אסור להכות ולקלל סתם איש מישראל, ואיך מותר לשליח בית דין לתת מלקות ולנדות?

אלא על כרחך צריך לומר כבוד שמים עדיף שכיון שמצוה הוא על שליח בית דין להלקות ולנדות את המחוייב בכך, לכן אין איסור בזה.

היינו נידוי, צריך עיון איזה קללה יש בנידוי. ואולי יש איסור של מקלה אביו ואמו בנידוי שהרי הוא מבזה אותם. אבל יותר נראה לפרש שלקללו היינו מה שקורין הדיינים בשעת מלקות "והפלה ה' את מכותך" שהוא קללה ממש כמבואר בשבועות [לה א]. ולפי זה לכאורה גם הקריאה היא מצות עשה שלמדוה מהפסוק "בקורת תהיה" — בקריאה תהא, ושוב יקשה מה ראה מאחר לבנו?

ויש לומר שיש גם עשה של "ואהבת לרעך כמוך" שלא להכות ולקלל חברו, ואין עשה דוחה לא תעשה ועשה. ערוך לנר.

ובסנהדרין קטנה תירץ שכאן אינו מטעם דחיה אלא היתר גמור שהרי מצותו בכך שהתורה ציותה להכותו, ובאופן כזה לא ציותה התורה כלל שלא להכותו אלא אדרבה המצוה היא להיפך להכותו, ואם כן אין חילוק בין בנו לאחר.

ומדוייק לפי זה לשון הגמרא "ואחר מי התירו" היינו שהוא בגדר הותרה ולא דחוייה.

22. כתבו תוס' שלולי הקל וחומר לא היינו יודעים מעצם הפסוק "לא יוסיף" אזהרה למכה

כוונה כיון שהתוצאה היא ודאית.

וסובר הערוך, שזה רק בניחא ליה, אז נחשב כאילו יש לו כוונה, אבל בלא ניחא ליה ואינו מתכוין אין כאן פעולת האדם כלל אפילו בפסיק רישיה.

ואם כן, זה רק לפי המאן דאמר שדבר שאינו מתכוין מותר, אבל סוגייתנו שהולכת לפי רב הסובר דבר שאינו מתכוין אסור, אינה יכולה לומר שההיתר משום פסיק רישיה דלא ניחא ליה שיסודו הוא משום דבר שאינו מתכוין אלא משום מלאכה שאינה צריכה לגופה.

ולפי זה יוצא נפקא מינה לדינא, שלפי רב ההיתר ליטול קוץ בשבת הוא רק משום צער, אבל לדידן [לפי הערוך] מותר לעולם כל שאינו מתכוין ולא ניחא ליה. חזון איש שבת [נ ב].

21. לענין הכאה, היה אפשר לומר שיש הבדל בין אחר לבנו, שלאחר שהוא רק לא תעשה, אתי עשה ד"ארבעים יכנו" ודחי לאו ד"לא יוסיף", אבל בנו שהוא לאו שיש בו מיתת בית דין לא דחי העשה. אך לענין קללה אי אפשר לומר כן שהרי אין עשה לעשות נידוי.

אך עצם מה שפירש רש"י והרמב"ם שלקללו

משום שכאן במקום מצוה, כאן שלא במקום מצוה.

והבי קתני הברייתא: ומה במקום מצוה שמצוה להכותו את המחוייב מלקות, בכל זאת מצוה שלא להכותו יותר מהצריך, שלא במקום מצוה דהיינו שאינו מצוה להכותו אדם שאינו חייב מלקות אינו דין שמצוה שלא להכותו.

ולמדנו מכאן אזהרה בין למכה אביו ובין למכה כל איש מישראל.

ולעולם במקום מצוה מותר גם לבן להלקות את אביו, ולא קשיא לרב ששת.

תא שמע קושיא לרב ששת: תניא: היוצא ליהרג במיתת בית דין ובא בנו והכהו וקיללו, חייב מיתה כשאר מכה אביו ומקלל אביו.

ולמדנו מכאן אזהרה למכה אביו ואמו.

ומסיימת הגמרא את הקושיא: מאי לאו, אידי ואידי שגם "מי שאינו מצוה להכותו" היינו במקום מצוה כשצריך להלקות את מי שמחוייב מלקות בבית דין, ובכל זאת הוא אינו מצווה להלקותו, משום שכאמור הא בכנו והא באחר שרק אדם אחר מצווה ומותר לו להיות שליח בית דין למלקות, ואילו בנו אסור לו להיות שליח בית דין להלקות את אביו.

וקשיא לרב ששת?

ומתרצת הגמרא: לא! אלא אידי ואידי, לא שנא בנו ולא שנא אחר שהמצווה ואינו מצווה שניהם יתכנו גם בכנו וגם באדם אחר.

ולא קשיא כיצד יתכן באדם אחד שיהיה מצווה וגם אינו מצווה?

באופן שמצוה להכותם כגון במסרבין בו לצאת מוזהר בנו שלא להכותו. ואיך אפשר ללמוד את זה בקל וחומר מאדם אחר שהרי אדם אחר פטור באופן כזה?

[הערוך לנר מבאר קושייתם שנימא דיו לבא מן הדין להיות כנידון שאצל אדם אחר לא מצינו אזהרה באופן שיש עליו מצוה להכותו. ואף שאצל בנו לעולם הוא שלא במקום מצוה, מכל מקום אין סברא שבאותו דבר עצמו דהיינו במסרבין בו לצאת יתחייב הבן ואדם אחר יפטר, שכיון שחייב הבן נלמד מאדם אחר אם כן נאמר דין].

ותירצו תוס' שכאן אינו קל וחומר ממש אלא רק גילוי מילתא בעלמא, שהלאו של "לא יוסיף" נאמר גם על בן למרות ש"ארבעים יכנו" לא מדובר בבן. תוס' ד"ה הא.

אביו, משום שאביו אינו בכלל "לא יוסיף" שהרי אינו מצווה להלקותו.

אך הקשו איך אפשר ללמוד אזהרה בקל וחומר, הרי אין מזהירין מן הדין?

ותירצו שרק לענין מלקות נאמר הכלל שאין מזהירין מן הדין ולא לענין מיתה.

[וראה ערוך לנר שהקשה על דבריהם. ועוד תירץ בערוך לנר על פי דעת הרמב"ם בספר המצוות שהיכן שהעונש נאמר בפירוש אז אפשר ללמוד גם את האזהרה מן הדין.]

ועוד תירץ על פי מה שכתב המגיד משנה בהלכות מאכלות אסורות [ב א] שהיכן שיש כבר עשה אפשר ללמוד גם את הלאו מקל וחומר, וכאן הרי יש עשה של כיבוד אב שאסור להכותו].

עוד הקשו תוס' שלקמן משמע שאפילו

מתרצת הגמרא: אחר, גברא קטילא הוא שהוא במילא עומד ליהרג ולכן פטורים על הכאתו וקללתו, מה שאין כן בנו שחייב על הכאת וקללת אביו גם אם הוא גברא קטילא. (23)

ושואלת הגמרא: והאמר רב ששת: ביישו לחבירו כשהוא ישן, ומת תוך כדי שנתו, שאף על פי שלא הספיק להתבייש ממנו חייב לשלם לו בושת משום שבייש בניו של המת.

ואם כן גם ביוצא ליהרג יש לו להתחייב על הכאתו וקללתו משום כבוד בניו?

מתרצת הגמרא: הכא במאי עסקינן: בשחכהו הכאה שאין בה שוה פרוטה ולכן אחר פטור מלשלם לו על הכאתו כיון שאין בה שוה פרוטה, ואילו בנו חייב מיתה על הכאת אביו גם אם אין בה שוה פרוטה.

ומקשה הגמרא: והאמר רבי אמר רבי יוחנן: הכהו הכאה שאין בה שוה פרוטה לוקה על הלא ד"לא יוסיף", (24) ומדוע

בא אדם אחר והכהו וקיללו, פטור ממלקות של מכה חבירו ומקלל חבירו.

והוינן בה: מאי שנא בנו ומאי שנא אחר מה ההבדל ביניהם שזה חייב וזה פטור?

ואמר רב חסדא: שמדובר במסרבין בו שמבקשים ממנו לצאת למקום ההריגה של בית דין והוא אינו יוצא, ולכן לאדם אחר מותר לכופף אותו בשליחות בית דין ולהכותו ולקללו עד שיסכים לצאת, ואילו לבנו אסור להיות שליח בית דין על כך.

וקשיא לרב ששת שמתיר לבן להיות שליח בית דין להכות ולגדות את אביו?

מתרצת הגמרא: רב ששת מוקי לה, בשאין מסרבין בו לצאת אלא הוא מסכים לצאת ליהרג, ולכן אסור לבנו להכותו ולקללו סתם.

ושואלת הגמרא: אי הכי: אחר נמי למה הוא פטור על הכאתו וקללתו?

פרוטה, והרי עדיין יקשה למה לא ישלם בושת].

24. שאילו היה בה שוה פרוטה היה משלם ואינו לוקה, משום שנאמר "כדי רשעתו", ודורשים "משום רשעה אחת אתה מחייבו ואי אתה מחייבו משום שתי רשעות". אבל באין בה שוה פרוטה שאינו משלם שוב הוא מתחייב מלקות על הלאו. גמרא כתובות [לב ב].

הקשו תוס' איך לוקין על לאו של "לא יוסיף" הרי הוא לאו שניתן לאזהרת מיתת בית דין, שממנו לומדים אזהרה למכה אביו ואמו? תוס' ד"ה הכהו.

ובערוך לנר תירץ על פי מה שכתבו תוס'

23. הערוך לנר מפרש שהגמרא סברה עתה שהנידון הוא לענין תשלומי ממון [וכן משמע שרק לאחר מכן מתרצת הגמרא שמדובר בהכהו הכאה שאין בה שוה פרוטה והנידון הוא לענין מלקות] ולכן אם המכה אותו הוא אדם אחר פטור מתשלומי נזק שכיון שהוא יוצא ליהרג אין לו דמים. וכן שבת וריפוי לא שייך בו, מה שאין כן בבנו לא שייך לפוטרו מיתה בגלל שיוצא ליהרג.

ומקשה הגמרא מרב ששת שעל כל פנים ישלם בושת משום שבניו מתביישים.

[וצריך עיון על דבריו שאם כן זהו תירוץ הגמרא דלהלן שהכהו הכאה שאין בה שוה

אומרת הברייתא שאחר פטור לגמרי?

ומתרת הגמרא: מאי "פטור" דקאמר הברייתא? פטור מממון בלבד, אבל מלקות הוא אכן חייב.⁽²⁵⁾

ומקשה הגמרא: מכלל דבנו שהברייתא אומרת שהוא חייב על הכאת אביו, היינו חייב בממון? והרי אמרנו שמדובר שאין בה שוה פרוטה בהכאה, ואיך נחייבו ממון?

אלא על כרחך שהחייב של בנו הוא בדינו דהיינו במיתה, אם כן הכא נמי הפטור של אדם אחר הוא בדינו דהיינו ממלקות שהיה ראוי להתחייב בו לולי שהלה יוצא ליהרג.

וחוזרת הקושיא שמה ההבדל בין בנו לאדם אחר שזה חייב בדינו וזה פטור מדינו?

ומתרת הגמרא: אלא אחר היינו טעמא

דפטור ממלקות משום דאמר קרא [שמות כב כז] "ונשיא בעמך לא תאר", ואנו דורשים מ"בעמך": שדוקא בעושה מעשה עמך אסור לקללו, ואילו זה שעבר עבירה שהוא חייב עליה מיתה, אינו בכלל "עושה מעשה עמך" ולכן פטורים על קללתו.

ושואלת הגמרא: התינח קללה שהוא פטור משום שנאמר בה "בעמך", אלא הכאה מנלן שהוא פטור על מי שאינו עושה מעשה עמך?

ומתרת הגמרא: משום דמקשינן הכאה לקללה⁽²⁶⁾ שגם על הכאה אין חייבים אלא דוקא בעושה מעשה עמך כמו בקללה.⁽²⁷⁾

ושואלת הגמרא: אי הכי: בנו נמי יהא פטור על קללת אביו שיוצא ליהרג משום שאינו מעשה עמך?⁽²⁸⁾

26. רש"י מביא שני פירושים. א. שלומדים הכאה במה מצינו מקללה. ב. היקש ממש שהם כתובים סמוך זה לזה בפרשת משפטים מכה אביו ומקלל אביו אלא שפסוק אחד מפסיק ביניהם.

הקשה רע"א אם כן נקיש גם לחייב את המכה אביו בסקילה כמו במקלל אביו?

27. כתב בעל המאור שזה דוקא לענין מלקות אבל לענין תשלומין כגון בהכהו הכאה שיש בה שוה פרוטה חייב אף באינו עושה מעשה עמך. ובר"ן הוסיף שגם הדרשא דלקמן שרק במקום שבעמך, הוא רק לענין מלקות ולא לענין חיוב ממון.

28. שהרי לא נאמר לאו מיוחד על מקלל אביו אלא הוא נלמד מ"בעמך לא תאור" שאביו בכלל "עמך". רש"י.

במכות [ד ב] ד"ה ורבנן על לאו של "לא תענה" שלוקין עליו למרות שהוא לאו שניתן לאזהרת מיתת בית דין, כי התורה גילתה בפירוש שלוקין על לאו זה. וגם כאן בחובל בחבירו מבואר בכתובות [לב ב] שהתורה כתבה פסוק מיוחד ללמוד שמשלם ואינו לוקה [ביש בהכאה שוה פרוטה], ואם כן בהכרח שיש מלקות על לאו זה.

25. לפי זה היתה הגמרא יכולה להעמיד להיפוך באופן שיש בהכאה שוה פרוטה, ומאי פטור פטור ממלקות, אלא שגם אז היה קשה שאינו דומה לחייב בנו שהוא בדינו וגם כאן הפטור צריך להיות מדינו הראוי לו באופן כזה דהיינו ממון.

והגמרא היתה יכולה להקשות כאן, שהניחא הכהו אבל קיללו מאי איכא למימר, שמה ההבדל בקללה בין בנו לאדם אחר, אלא שלא רצו להאריך. תורת חיים.

ומתרצת הגמרא: **כדאמר רב פינחס** [במסכת חגיגה על ענין אחר]: **בשעשה תשובה. הכא נמי מדובר בשעשה האב תשובה ולכן חייב בנו על קללתו והכאתו.**

ושואלת הגמרא: **אי הכי: אחר נמי יתחייב על הכאתו וקללתו שהרי עשה תשובה?**

ומתרצת הגמרא: **אמר רב מרי: "בעמך" אנו דורשים: שדוקא במקוים שבעמך! שהוא ראוי להתקיים, ואילו היוצא ליהרג שאינו ראוי להתקיים, פטורים על קללתו.**

ושואלת הגמרא: **אי הכי: בנו נמי מדוע הוא חייב על קללת אביו היוצא ליהרג?**

ומתרצת הגמרא: **מידי דהוה לאחר מיתה** פג-ב שהבן חייב על קללת אביו אפילו אם האב אינו ראוי להתקיים שהרי הוא חייב גם על קללת אביו המת, וכל שכן אם הוא רק אינו ראוי להתקיים. (29)

ומסיימת הגמרא: **מאי הוי עלה מהי ההלכה לגבי האיבעיא שבראש הסוגיא: האם בן נעשה שליח בית דין להלקות ולנדות את אביו או לא?**

אמר רבה בר רב הונא: וכן תנא דבי רבי ישמעאל: לכל העבירות אין הבן נעשה שליח לאביו להכותו ולקללו, (30) חוץ ממסות

29. רש"י מקשה הרי כברייתא נאמר גם על הכהו בנו שהוא חייב, ועל הכאה לא חייבים לאחר מיתה?

ומתרץ שכל הטעם שהוא פטור לאחר מיתה בהכאה משום שצריך שיעשה בו חבורה כמו שנתבאר בתחילת הפרק, ולאחר מיתה לא שייך חבורה. אבל יוצא ליהרג שייך בו חבורה שהרי הוא עדיין חי אלא שסופו למות.

בבנין שלמה כתב שרש"י אמנם נקט בתירוצו את האמת אך גם בלאו הכי לא קשה, שאיך שייך לפטור את המכה ביוצא ליהרג, שהרי כל הפטור של במקוים שבעמך לא נאמר רק במקלל. אלא שמקשינן הכאה לקללה, ומאחר שאצל בנו לא נאמר הפטור הזה במקלל אם כן ודאי שלא נוכל לפוטרו מטעם זה.

30. הרמב"ם פוסק כן להלכה, וכתב עוד שאפילו כשלא עשה האב תשובה אין הבן נעשה שליח לאביו להכותו ולקללו. ומה שאמרו שרק בעושה מעשה עמך זה דוקא לענין חיוב מיתה ולא לענין איסור לכתחילה. רמב"ם הלכות ממרים [ה יג].

ובחזון איש תמה שמאחר שנתמעט מהלאו של "ונשיא בעמך לא תאור" מנלן איסור בזה? ובאבי עזרי הלכות ממרים [ה יב] ביאר שמה שנאמר "ומקלל אביו ואמו מות יומת" זה עצמו מורה על איסור לקלל אביו ואמו, ושם לא נאמר שדוקא בעושה מעשה עמך. אלא שמזה לבד אי אפשר היה להענישו כי אין עונשין אלא אם כן מזהירין לכן צריך גם את הלאו של "ונשיא בעמך לא תאור". ולכן כאשר הוא אינו עושה מעשה עמך אי אפשר להענישו כי אין עליו לאו, אך לגבי עצם האיסור שאינו צריך אזהרה לא נתמעט באין עושה מעשה עמך.

והוסיף שלפי זה דוקא בקללת אב ואם שיש על זה פסוק של עונש אבל בקללת כל אדם שכל האיסור רק מהלאו של "ונשיא בעמך לא תאור" [ואף שיש עוד לאו של "לא תקלל חרש" מכל מקום הם נלמדים זה מזה], אם כן באינו עושה מעשה עמך נתמעט לגמרי ואפילו איסור אין בו. ומיושב בזה מה שמבואר בפרק הזהב [מח ב] לגבי מי שפרע, שלדעת רבא הוא קללה ממש, שמותר לקללו משום שאינו עושה מעשה עמך, משמע שלגבי אדם אחר אין אפילו איסור בדבר.